

које уводи у шире семантичке оквире – титоизам и југоносталгију – што јој помаже при вредновању промена у југословенском друштву. Tadeusz Wolsza нас одводи на подручје спорта и у своме чланку проблематизује однос пољске комунистичке елите према развоју спортских активности и физичке културе. Упозорава да су до краја четрдесетих година у пољским спортским структурама деловали стручњаци са предратним искуством, а након 1948. су иницијативу преузели комунистички активисти, који су више пажње посвећивали пропагандној функцији спорта, што је довело до појава театрализације спортских манифестација. Зборник се завршава чланком политолошке природе, у којем Ewa Wujwid-Kurek анализира билатералне уговоре између Републике Пољске и постјугословенских земаља у раздобљу од 1991. до 2006. године. Посебну пажњу посвећује државним органима надлежним за склапање билатералних споразума и завршава констатацијом да међу 25 склопљених уговора преовладава проблематика међусобне заштите тајних података и борбе против криминала.

Зборник *Југославија и Пољска у XX веку*, наравно, не представља свеобухватан преглед историје Пољске, Југославије и њихових међусобних односа у двадесетом веку, али то и није његова сврха. Одређени чланци се у смислу садржаја реферирају на претходне зборнике, хронолошки их допуњујући или их контекстуално продубљујући, док други отварају сасвим свеже теме. Аутори – бројна имена из претходних зборника допуњују нека нова лица – у својим делима приказују изабране теме из различитих перспектива и отварају разноврсна методолошка питања, што је додатни доказ за то да постоји још много могућности за наставак оваквих истраживања.

Маја ЛУКАНЦ

Mihael Antolović. *Nemačka manjina u Vojvodini (1918–1941). Društvo i politika*. Sombor: Pedagoški fakultet, 2017, 230.

Михаел Антоловић је нашу историографију већ обогатио већим бројем чланака о немачкој националној мањини у Војводини, поставши један од малобројних стручњака за ту тему код нас, а

и шире. У делу о коме је овде реч, први пут је на српском језику у монографској форми осветљено једно од кључних раздобља у историји немачке националне мањине на просторима Војводине. Монографија је складно компонована и састоји се од Уводних разматрања, шест поглавља и Закључка. Уз то, са правом немачком систематичношћу, аутор је свако поглавље поделио на тематска потпоглавља, што олакшава коришћење књиге.

У Уводним разматрањима (стр. 5–19) аутор нас упознаје са концепцијом свог рада и коришћеним изворима и релевантном литературом коју врло добро познаје. Прво поглавље (21–42) даје кратак преглед историје Подунавских Шваба од доба њиховог насељавања до почетка Првог светског рата. Овај историјски увод је нужан да би се схватило економско, политичко, социјално, културно и ментално стање Војвођанских Немаца у доба стварања Југославије. Иако покрива дугачко историјско раздобље, Антоловићу је успело да у овом поглављу сажето али јасно наведе све значајне чињенице потребне за разумевање проблема о коме ће говорити у наредним поглављима.

Следеће поглавље (50–80) упознаје читаоца са немачком мањином у Војводини током првих десет година постојања југословенске државе. Представљен је број припадника мањине, географски распоред, економска, социјална и верска структура, правни положај, као и културне, економске, политичке организације и учешће у политичком животу. Поглавље обилује прегледним табелама из којих се види бројчани и територијални распоред припадника немачке националне мањине, њена социјална структура у појединим местима (за која је она позната), као и учешће у исељавању из Краљевине СХС.

Други део поглавља се бави немачким мањинским организацијама. Пажња је посвећена кровној културној организацији југословенских фолксдојчера Културбунду (57–62), привредним и социјалним организацијама по којима је ова мањина била посебно позната (62–66), као и Странци Немаца (67–80) (коју аутор колоквијално назива Немачком странком) и њеним покушајима да кроз учешће у политичком животу Краљевине СХС поправи положај немачке мањине. У том контексту сумирани су изборни резултати странке и активности њених чланова у Народној скупштини и ван ње.

Треће поглавље (81–104) говори о периоду краљевске диктатуре 1929–1935, која се на посебан начин одразила на положај

фолксдојчера. Истовремено, у том раздобљу су почела политичка и идеолошка превирања унутар немачке националне мањине. Аутор приказује покушаје представника Немаца да утичу на политичке одлуке. Приказани су веома важни уступци које су пре свега Војвођански Немци добили на пољу просвете. Посебна пажња је посвећена појави и активности пронацистичког Покрета обнове, као и од режима основаног и вођеног Младонемачког покрета који ће поцепати и узбуркати немачку мањину у овом раздобљу.

О овим сукобима се још детаљније говори у наредном поглављу (105–144) – упоредо са настојањима старих вођа мањине да се укључе у политички живот после обнове парламентаризма приступањем режимској странци Милана Стојадиновића Југословенској радикалној заједници. Приказан је њихов положај између представника младе, пронацистичке опозиције у редовима немачке мањине, представника власти од којих су покушавали да добију политичке и просветне уступке и установа из немачког Рајха. У овом раздобљу, немачки представници у владајућој странци и друге немачке вође су покушавали да унапреде немачко школство (где су и добили одређене уступке), да обезбеде употребу немачког језика у јавном животу, као и већу предусретљивост власти према немачким пољопривредницима. У тим захтевима они су били само делимично успешни, што је отварало простор за деловање унутарнемачке опозиције, Покрета обнове, против старих мањинских вођа. Антоловић доста детаљно прати тај сукоб, који ће бити судбински за целокупну немачку мањину на нашим просторима, држећи стално на оку и учешће представника Рајха у њему. (Овој последњој теми, аутор посвећује и закључно поглавље своје књиге.)

Пето поглавље (145–186) говори о нацификацији немачке мањине после доласка младих нациста на њено чело. На основу архивске грађе добро су приказани испади који су будили неповерење југословенских власти, идеолошка индоктринација припадника немачке мањине (посебно омладине), али и покушаји отпора који су долазили пре свега из католичких кругова. Објашњено је како је промењена политичка ситуација у Европи утицала на даље уступке које је југословенска влада давала фолксдојчерима. Аутор се бави и активностима које су попримале велеиздајнички карактер, као и дефинитивним сврставањем доброг дела фолксдојчера на страну Рајха током Априлског рата.

Последње поглавље (187–195), које временски покрива цело међуратно раздобље, говори о везама установа из Немачке задуженим за бригу о Немцима ван граница те државе са југословенским Немцима – прво у периоду Вајмарске републике, а онда и Трећег рајха. Сажето је дат преглед многобројних организација, удружења и институција које су у Немачкој биле задужене за старање о немачким мањинама у европским земљама, као и веза које су југословенски фолксдојчери имали са њима. Видљиво је да су због своје слабости и немогућности да саме изборе одређене уступке и мањинска права, фолксдојчерске вође често биле упућене на сарадњу са установама које су са становишта власти других земаља често с правом биле политички сумњиве.

У Закључку књиге (196–203) се резимирају резултати изнети кроз наведених шест поглавља. Потом следе резиме на енглеском (205–211) и списак коришћених извора и литературе (213–230).

Књига Михаела Антоловића *Немачка мањина у Војводини* представља зрело, добро написано и објективно дело о некада највећој националној мањини у Војводини и целој Југославији. Рад врло успешно сумира велики број дела релевантне литературе, а аутор користи и цели низ до сада некористићених домаћих извора. Јасним и прегледним излагањем Антоловић омогућава читаоцу да схвати проблеме положаја немачке мањине, ставове и мотиве југословенских власти и њихову међусобну интеракцију. При том је и утицај иностраног фактора на ове појаве и процесе увек на уму аутору. Ова књига представља не само прву монографију о пре свега политичком развоју немачке мањине у Војводини између два светска рата већ и једну од успешнијих монографија на ту тему уопште. Будући да је Антоловић показао изузетан дар синтезе, права је штета што у свој приказ није укључио и мало више социолошких и економских података. Исто тако, мало шири осврт на положај Немаца у осталим деловима Југославије би тему ставио у чвршћи историјски и географски оквир и омогућио извлачење додатних закључака о положају како фолксдојчера у Војводини тако и у целој земљи. Надамо се да ће ако ова врло добра књига доживи друго издање бити обогаћена и тим елементима који би је савршено заокружили.

Зоран ЈАЊЕТОВИЋ